

УДК 81'253 :81'37=83=20=30

ЛЕКСИЧНІ ЗМІНИ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ІННОВАЦІЙ

*Помозова О.В., ст. викладач**Кременчуцький державний політехнічний університет**імені Михайла Остроградського**39614, м. Кременчук, вул. Першотравнева, 20**E-mail: olgaowl@mail.ru*

Рассмотрены основные проблемы неологии в аспекте деятельного подхода к языку, проанализировали факторы появления новых слов и их соотношение с прагматическими потребностями общества в целом, отдельной социальной группы, отдельного индивидуума.

Ключевые слова: интернетизация, структурно-смысловый анализ, аттракция.

The article deals with the basic problems of neology in the aspect of the real approach to language, with the analysis of the factors of the occurrence of new words. The task is to correlate them with the pragmatic requirements of a society as a whole, the separate social group, a separate individual.

Key words: Internetization, structurally semantic analysis, attraction.

Вступ. Бажаємо ми цього чи ні, але ми живемо в еру інформаційної революції. Увагу суспільства відвернуло від неї життєвими труднощами і загостренням політичних пристрастей, яке супроводжує піаровські і не тільки – битви силових угруповань. Недостатньо уваги, однак, мало перешкоджає неуклінному розповсюдженню революції.

Интернетизація внесла істотні зміни не тільки в зовнішній світ але й у внутрішній— в систему словотвору. Вона породила ряд нових слів та високопродуктивних словотворчих елементів.

Нова лексика і фразеологія, що з'явилися в мові з широким використанням Інтернету, відбиває як численні блага і вигоди, так і нові соціальні, психологічні й інші проблеми, негативні наслідки і побічні ефекти нинішнього етапу науково-технічного прогресу.

Аналіз попередніх досліджень. Участь філологів-професіоналів у лінгвістичному аналізі українського інтернету поки недостатня.

Для виправлення створеного положення здійснюється ряд проектів професійної лінгвістичної участі в сфері, особливо, у створенні спеціальних довідникових служб і Інтернеті..

Матеріалом для дослідження послужили вибірки з Інтернету та матеріали дослідження багатьох наукових діячів, таких як: Ковтуненко Л.С., Клименко Н.Ф., Сніжко Н.В., Мостового М.І. та багатьох інших..

Мета роботи. Встановити особливості вживання комп'ютерної лексики в науково-технічних текстах та особливості її перекладу.

Матеріал і результати дослідження. Традиційна стилістично-функціональна стратифікація англійського вокабуляра (його розшарування) подана в великому Оксфордському словнику (1) в модифікованому вигляді — в скороченому варіанті цього словника:

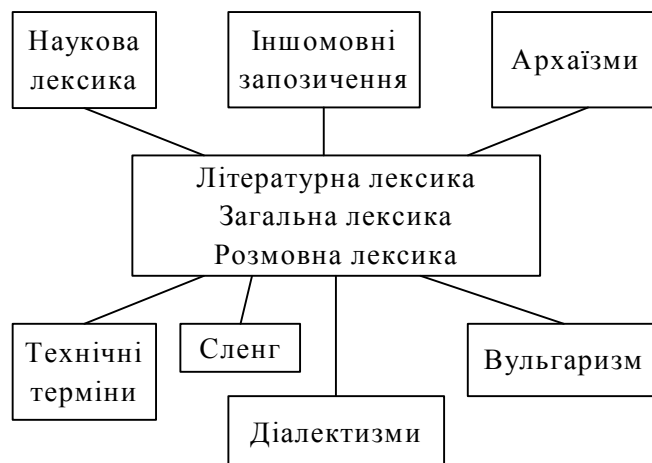

Рисунок 1 – Стилiстично-функціональна стратифікація англійського вокабуляра

Беручи за основу ті ж самі лексичні пласти, І.Р. Гальперін намагався представити їх у вигляді більш-менш визначеної системи, елементи якої мають між собою який-небудь зв'язок та взаємообумовленість [1]. Виділяються чотири лексичні пласти: загальна літературно-книжна лексика, функціональна літературно-книжна лексика, загальна розмовна лексика і нелітературний прошарок слів. У перший пласт входять, в основному, слова латинського та французького походження (книжні запозичення); в другий — терміни, варваризми, поетизми, архаїзми та літературні неологізми; в третій — слова і вирази з більшою емоційною навантаженістю і використанням в діалогічній формі мови; нарешті, в четвертий пласт І.Р. Гальперін включає сленг, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми та лексичні діалектизми. Перші два пласти належать до письмової мови, третій і четвертий — до усної.

В даній класифікації дещо штучною є опозиція (письмовий тип мови – усний тип мови), яка спрощує, звичайно, різноманітні форми функціонування англійського вокабуляра. Не зовсім зрозуміло трактуються терміни *книжні запозичення* (перший пласт) і *функціональна літературно-книжна лексика* (другий пласт); викликають заперечення слова *французького походження* як книжні запозичення, так як загальновідома роль французьких запозичень в збагаченні англійського вокабуляра та їх широке використання в усній мові. Вірогідно, цей термін відповідає терміну *розмовна мова*. Погано звучить *нелітературний прошарок слів*; мабуть краще казати *прошарок не літературних слів* або *не літературно-розмовна лексика*. Стан подає традиційні терміни в розряді *стандарту*, намагаючись в *субстандарті* розрізнити лексичні пласти згідно „ступенів” функціонально-стилістичної ієрархії, починаючи з найвищого *занижена розмовна лексика* і закінчуючи вульгаризмами.

Стан І.С. розглядає вісім лексичних пластів, з яких три відсутні в скороченому Оксфордському словнику. Демаркаційна лінія (її немає в скороченому Оксфордському словнику) проходить в пласті колоквіалізмів, розсікаючи його на два прошарки: *розмовна* — *занижена розмовна лексика* (*colloquial* — *low colloquial*). Варто відмітити, що останній термін був запозичений у Піотровського, найбільшого спеціаліста в сфері нелітературної лексики і фразеології [2]. Якщо співставити диференціації вокабуляра Станом і Астлейтнером, то при співпаданні п'яти лексичних пластів (літературна лексика, загальна лексика, розмовна лексика, занижена розмовна лексика, сленг), у Астлейтнера випадають з поля зору жаргонізми, кент, вульгаризми.

Своєрідно трактується диференціація вокабуляра Астлейтнера Г. Він виділяє п'ять лексичних пластів, з яких три „чисті” і два „змішані” (під „змішаними” пластими, вірогідно, розуміються *загальна, занижена розмовна лексика*) [3]. Звідси висновок, що термін *сленг* у Астлейтнера наближається по своєму значенню до терміну *просторіччя* в нашому розумінні.

Термін *просторіччя* зустрічається в лінгвістиці досить часто. Так, наприклад, І.В. Арнольд [1]. Вказує на те, що *розмовна лексика* підрозділяється на *літературно-розмовну, фамільярно-розмовну, професійну мови, просторіччя та сленг*. При цьому під *просторіччям* розуміються відхилення від граматичних та фонетичних норм плюс деяка кількість діалектизмів і архаїзмів.

По-іншому розуміє цей термін Слюсарьова Н.А., яка пропонує вісім поміток для функціонально-стилістичної характеристики розмовної лексики: *літературно-розмовна, фамільярно-розмовна, аргі, сленг, евфемізми, жаргон, вульгаризми, просторіччя* (або „кокні”) [4].

Як можна побачити з наведених класифікацій, при розгляді функціонально-стилістичної диференціації вокабуляра виділяють різні лексичні пласти без осо-

бливої уніфікації їх назв. Варіативність мови, її функціонування в соціальному плані не відображені. Більш того, складається враження, що єдиною особливістю розмовного вокабуляра є виконання якогось певних стилістичних функцій.

Каращук П.І. запропонував положення про два головні „культурні” рівня *стандарт* — *субстандарт* (*Standard Level* — *Substandard Level*) і два функціональні різновиди *офіційний* — *неофіційний* (*Formal* — *Informal*). Рівні і різновиди базуються на різних принципах класифікації і є незалежними один від одного (культура — функція) [5].

Виділяються ті ж самі вісім лексичних пластів, що й в Стана І.С., однак вони групуються як соціальні варіанти в три основні *соціальні стилістико-функціональні різновиди мови*. Такі різновиди мови надають вокабуляру динамічності, так як вони підкреслюють функціонування вказаних лексичних пластів на двох „культурних” (за термінологією Каращук) або соціальних рівнях, відокремлених один від одного в культурно-соціальному плані.

Жодна жива мова не залишається стійкою; її словник постійно росте та змінюється. Деякі слова випадають з мовного словника зі змінами в соціальній системі, з ростом та розвитком культури і технології. Об'єкт нашого спостереження та дослідження — неологізми. Багато лінгвістів дослідили це явище.

Неологізми — лінгвістичний термін, до якого відносять будь-яке нещодавно введене слово, комбінацію слова, нове значення для існуючого слова, чи слова, запозичені з іншої мови, нововведення якого все ще відчувається” [6].

До сильних неологізмів можна віднести і *запозичення*. Запозичення як джерело поповнення словникового складу посідають в англійській мові значне місце. [7] Дуже велику роль відіграли запозичення в XIII і XIV ст., коли в Англії одночасно функціонували три мови: англійська — мова основної маси населення, французька — мова школи, державних і законодавчих органів, і латинська — мова церкви і науки. Пізніше запозичення були, головним чином, наслідком розширення політичних, економічних і культурних зв'язків Англії, а також США з іншими країнами.

Аналіз запозичень, які прийшли в англійську мову, показує, що традиційні джерела (французька, іспанська, італійська, російська, німецька, грецька, португальська та інші європейські мови дали 52% запозичень, тобто трохи більше половини. Для деяких запозичень характерне вживання в одному, рідше - двох варіантах англійської мови (британському, канадському, австралійському). Найбільша кількість запозичень, як і раніше, надійшла з французької мови, проте у порівнянні з запозиченнями 80-х років в їх питома вага різко знизилась. У наш час англійська мова частіше „дає” свої слова іншим мовам, ніж „приймає” їх. Це пов'язане з тим, що англійська мова набула статусу *Lingua franca* (мова спілкування) XX століття. Однак, не дивлячись на те, що запозичення в даний час становлять лише 7,5%

від загальної суми неологізмів, їх розгляд є дуже необхідним, так як без цього шару неможливо уявити собі весь корпус нової лексики [8].

Серед найбільш популярних образних характеристик сучасного етапу науково-технічного прогресу можна назвати такі, як „ера Інтернету” (Internet Era), „вік Інтернету” (Net Age). Вплив Інтернету на словниковий склад англійської мови проявляється не тільки в його поповненні значною кількістю інновацій, але й у певних змінах у способах та засобах збагачення, у виникненні нових словотворчих елементів та моделей, у формуванні нових напрямів семантичного розвитку лексики, тобто цей вплив охоплює, фактично, всю лексико-семантичну систему англійської мови [7].

„Інтернетизація” супроводжується справжнім вибухом новотворень, пов’язаних з інформаційною технікою. Так, серед неологізмів 2000-2001 років вони складають понад третину всіх інновацій. Більшість таких новотворів закріплено одночасно за декількома сферами матеріального і духовного життя у зв’язку з їхньою комп’ютеризацією, інформаціоналізацією. Аналіз „інфонеологізмів” дає, насамперед, можливість усвідомити деякі тенденції розвитку словотворчої і лексико-семантичної системи мови.

Саме слово Інтернет також перетворилося на базу для цілої серії неологізмів, особливо фразеологічних (*Internet appliance* — *Інтернет-пристрій*, *Internet host* — *власник Інтернету*, *Internet cafe* — *Інтернет-кафе*). Прискорений темп розвитку „інтернетівського світу” призвів, наприклад, до виникнення понять „інтернетівський час” (Net time), „інтернетівський рік” (Internet year). Поняття „інтернетівський рік” виникло за аналогією до поняття „собачий вік”. Інтернетівські „гуру” вважають, що „інтернетівський рік” дорівнює трьом звичайним місяцям [9].

Слово *Internet* також послужило зразком для таких поширених інновацій, як *intranet* „комп’ютерна мережа, що з’єднує ЕОМ певної фірми”, *extranet* „комп’ютерна мережа, що з’єднує певну фірму з клієнтами, постачальниками”. Найближчим часом з’явиться техніка, яка дасть можливість постійного і надійного зв’язку з Інтернет шляхом використання простих приладів, у тому числі навіть побутових. Така техніка (і сама система зв’язку з Інтернет) позначається словом *evernet*. Необхідно також відмітити, що виникло новотворення *outernet* для позначення традиційних „доінтернетівських” засобів інформації — преси, літератури, телебачення тощо [10].

Явище атракції синонімів навколо цілої низки понять, співвіднесених з Інтернет, як і концентрація неологізмів навколо базових центрів парадигм, обумовлюється актуальністю процесів і явищ, що протікають в умовах сучасного етапу науково-технічного прогресу. Серед понять, які „притягують” численні синоніми, можна відзначити такі: „великий аматор комп’ютерної техніки, Інтернет, людина, схиблена на сучасній техніці” [11].

Chip-head, computer junkie, cyberaddict, cyberhead, cyberbuff, cyberjunkie, data-junkie, digit-head,

gearhead, nethead, technophile, tekky, telephile; „фахівець у галузі сучасної техніки” — *computer nerd, cyberguru, cybernerd, geek, supernerd, techguru, technogeek, technoguru, technopundit, technoner, technosavant, uberner;* „людина, що добре знає комп’ютерну техніку, що вміє працювати з нею” — *computer hip, computerate, computenent, computersavvy, cybersavvy, it-savvy, technoliterate, techsavvy;* „людина, що активно користується Інтернетом” — *cyber-citizen, cyber-surfer, e-surfer, netter, internaut, nethead, netizen, net-surfer.*

Дані приклади, число яких можна помножити, свідчать, що в зв’язку з „інтернетизацією” широкого розповсюдження набуває явище „поліномінації”, тобто коли одне поняття (актуальне в умовах інформаційної революції), одна річ (важлива в даних умовах) одержує декілька, нерідко значну кількість, найменувань. У той же час виникає особливий тип неологізмів — ретроніми, під якими маються на увазі нові позначення уже відомих предметів у зв’язку з появою нових різновидів таких предметів і необхідністю, тим самим, більш чіткого розмежування старого і нового поняття [12].

Заслужують на увагу лексико-фразеологічні інновації, що співвідносяться з інформаційною революцією, особливо з Інтернет і відбивають впровадження комп’ютерної, телекомунікаційної техніки в різні сфери матеріального і духовного життя, а також пов’язані з цим упровадженням нові поняття, процеси, явища. Дані інновації свідчать як про численні блага і вигоди, створювані комп’ютеризацією, так і про виникнення нових проблем, негативних наслідків і побічних ефектів.

Саме в умовах широкого використання Інтернету почали оперувати поняттям „інформодна істота” (*informavore*), характеризуючи сучасну людину і підкреслюючи, що люди — це вид, який живе шляхом переробки та передачі інформації. Більш того, світ фахівців та аматорів Інтернету — це особливий світ. Антропологи вважають, що „techies” (techies), які іменують таких фахівців та аматорів, — це специфічне плем’я людей зі своєю власною мовою (Java, C++), з „меккою” (Bay Area) і зі специфічним засобом комунікації (*digital*). Останнім часом до таких рис додається особлива форма одягу (*geek chic*).

Упровадження комп’ютерної та іншої інформаційної техніки внесло кардинальні зміни в освіту. Мова йде про комп’ютеризовану освіту (*computer-aided education*), що створює умови для домашнього навчання дітей (*cyberschool, teleschooling*), для одержання вищої освіти, високих учених ступенів „на відстані” (*distance learning*). Вважається, що впровадження комп’ютерів у шкільне навчання, „клавіатурна революція” (*keyboard reolution*), у найближчому майбутньому зробить класи „безпаперовими” (*paperless classrooms*) [13]. Все більше вищих навчальних закладів обладнуються засобами комп’ютерної і телекомунікаційної техніки і перетворюється у „віртуальні університети” (*virtual university*), „мультимедійні університети” (*multimedia university*). На по-

чатку 2000 року більше 650 вищих навчальних закладів США мали програму підготовки фахівців через Інтернет, одержання „віртуальних ступенів” (*virtual degree*).

Виникає специфічна англійська мова — мова спілкування через Інтернет — *Netspeak* як окремих вид мовлення, проміжний між усним та письмовим. Британський лінгвіст Д. Крістал називає його „третім засобом” [14]. Неологізм *weblish* (*web* + *English*) як раз і позначає специфічну англійську мову, притаманну інтернетівським матеріалам (з такими рисами, як орфографічні, пунктуаційні та граматичні помилки, нелітературний стиль тощо).

Бурхливий розвиток усіх галузей сучасного людського життя знайшов своє відображення в мові, особливо на лексичному рівні. Еволюція лексики — це не просто зміна складових словника. Виходячи з того, що “само поняття мови включає динаміку мови як діяльності”, ми спробували розглянути основні проблеми неології в аспекті діяльного підходу до мови, проаналізувати фактори появи нових слів та співвіднести їх з прагматичними потребами суспільства в цілому, окремої соціальної групи, окремого індивіда.

Серед нової лексики переважають номінації, нові як за формою, так і за змістом. Аналіз нових номінативних одиниць за способом творення показав, що в мові останніх десятиліть переважають морфологічні неологізми, тобто одиниці, створені за зразками, які вже існують в мовній системі, та з морфем, існуючих в даній системі. Між типом номінативної одиниці і способом її творення існує визначена кореляція. Так, власне неологізми, одиниці, які поєднують новизну форми з новизною змісту, з точки зору способу творення є фонетичними і морфологічними неологізмами, запозиченнями. Транс-номінації, які поєднують новизну форми зі змістом, який передавався раніше іншою формою, з’являються шляхом запозичення, а також через морфологічне словотворення. Семантичні інновації, які поєднують новизну змісту з уже існуючою формою, з’являються шляхом зміни значення.

Висновки. В останній час підвищилися вимоги щодо перекладу. Особливо це стосується перекладу науково-технічних текстів, тому є потреба займатись вивченням проблем, які виникають при перекладі комп’ютерної лексики з англійської мови на українську. Було розглянуто лексику Інтернету та неологізми в технічних текстах, матеріали дослідження багатьох наукових діячів. Було надано та проаналізовано основні номінативні типи і моделі неологізмів за останні 25 років, з урахуванням факторів, які обмежують діапазон дії тієї чи іншої сфери її діяльності.

Зміни діяльного досвіду людини ведуть до появи нових та розширення старих фрагментів картини світу, які, в свою чергу, потребують фіксації на “мовній” карті світу. Змінюється картина світу, з’являються нові сектори: космонавтика, комп’ютерна техніка, генна інженерія, нові види ха-

рування, нові види протесту. Розширюються традиційні сектори: сектор захворювань, ліків, діагностики. А це означає, що в мові продовжуватимуть з’являтися нові слова, які з часом пройдуть усі стадії соціалізації і лексикалізації, тобто прийняття їх в суспільстві.

Інтернетизація внесла істотні зміни в систему словотвору, породила цілу низку нових високопродуктивних словотворчих елементів або нових семантико-словотворчих варіантів існуючих афіксів, викликала переміщення суфіксів і префіксів від периферії системи до ядра, від мов для спеціальних цілей до загальнонародної мови, сприяла розширенню самого поняття „словотворчий елемент”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И.Р. Очерки о стилистике английского языка. — М.: Библиотека филолога, 1958.- 301с.
2. Пиотровский Р.Г. Текст, Машина, Человек. - Л.: Наука, 1975.- 754 с.
3. Астлейтнер Г. Дистантное обучение посредством WWW: социальные и эмоциональные аспекты// Гуманитарные исследования в Интернете/ Под ред. А.Е. Войскунского. - М., 2000.- С. 336-366.
4. Слюсарёва Н.А. Функции языка: Лингвистический энциклопедический словарь. - М., 1999.- 257с.
5. Каращук П.И. Словообразование английского языка. — М., 1977.- С. 46-58
6. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. - М.: Высшая школа, 1937.- 301 с.
7. Голубицкий С. Психолінгвістический анализ комп’ютерного підпілля. - 1997.- №15.- С. 54-69
8. Эко У. От Интернета к Гуттенбергу // Новое литературное обозрение. - 1998.- №32.- С. 5-14.
9. Широков В.А., Ковтуненко Л.С. Будова структурної теорії комплексних лексикографічних систем // Інформатизація та нові технології. - 1995.- №2.- С. 4-8.
10. Шевченко И.В., Широков В.А. Система автоматического контроля украинской орфографии // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. Международная конф. «Крым-96» - Форос, 1996. - Т.1.-С. 191-193.
11. Herring S.C. Computer-mediated communication. Linguistic, Social and cross-cultural perspectives. - John Benjamins Publ. & Co., 1996. - P. 5-8.
12. Международная научная конференция. Том II. Культурологический компонент языка. “Collegium”. - К., 1997.- 78 с.
13. www.iht.com/IHTIPDF/index
14. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. - М., 1969. - 67 p.

Стаття надійшла 20.11.2007.

Рекомендовано до друку к.п.н., доц.

Солошич І.О.